

ժամանակում մէջ 20,000 տոլար մասերով մինակ իր անձնական հաճոյքներուն համար:

Կամբաստաններն թէ ձերստադայէլական խմբակը մէկ կողմանէ սուտ միութիւն պողոտայած ատեն, միւս կողմանէ ալ յեղափոխութիւնը մեղքներուն համար աշխարհի էն ցած միջոցներուն դիմած է. կամբաստաններն թէ, այդ խմբակէն դուրս, կիսից ու զաւակներդ փոխադրելու անոնց վիճակը աստիճան մը ապահովելու համար ձեռքդ կոտակցութեան գանձին երկնցնելով քանի մը հազար ֆրանք շորթելու ատաքինութիւնը(*) ունեցեր ես:

Կամբաստաններն ու մենք որոշակի գիտենք թէ այդ խմբակէն վահան Շահրիման ամենացած մատնութեան մը հերոսներէն մէկն եղած է:

Այս ամեն ահաբեկ ամբաստանութիւններուն համար ձեր բացատրութիւնը սուէք հրապարակաւ, ու վերջը մտեցէք մտքերու, և. և. և քսակներու: Կըպասենք:

Յարութիւն Խաչիկեան

Հ Ն Չ Ա Կ Ե Ա Ն Ն Ե Ր Ը

— 0 —

Ամերիկայի Հին Հնչակեան մասնաճիւղի ղեկի նահանգային վարչութիւնը մի խոշոր պաշտօնակալ յայտարարութիւն է լրջա հանել, որի մէջ մանրամասնօրէն նկարագրվում են վերակազմակ վարչէներէ օգինբազուրթիւնները. օյնբազուրթիւններ, որոնց մի 100րդ մասը անգամ եթէ ճիշդ լինի, շատ ազդեկեղծ են ներկայացնում վերակազմակ գործիչներին:

Անհնարին լինելով այդ հսկայական մեղադրականը տպագրելու շար-

Թէ Ի՞նչ է ՍՈՅՍԱԼԱՎԱՆ ԵՆՂ Ա Փ Ո Ւ Ռ Ի Թ Ի Ն

— 0 —

(Շարառուակութիւն 494 թիւին)

Անգեալ անցածուն եկանք յեղաշրջում հարցին: Կը կանխենք ընթերցողը թէ նպատակ չունինք հոս երկարօրէն բացատրելու յեղաշրջման թէօրիան, որուն գլխաւոր ու էական մասը կը կայանայ Տարվինի վարդապետութեան, կամ Տարվինականութեան մէջ: Չը պիտի խօսինք նոյնպէս ումի պրահպանման օրէնքի մասին, որ յեղաշրջման թէօրիանին սկզբնական կէտն է եւ որ առաջին անգամ յատակօրէն բնութագրուած 1842ին անգղիացի վիլիամ Կրովի օրնական ուժերու փոխադարձ ներգործութիւնը գրվածքին լոյս տեսնելէն ետքը: Այս գրուածքը բնական ուժերու ընդհանրացումը կը հոշակէր, որով յեղաշրջման թէօրիանին բանալին տուաւ: Մենք չը պիտի խօսինք նաեւ վաւարքի գործարանաւոր աշխարհի աստիճանաբար զարգացման թէօրիանի մասին: Ընթերցողը պիտի խաբուի, եթէ ակնկալէ այս ամէնքը, ան ալ այս բացայայտ պատճառով որ շատ պիտի հեռանանք ու նիւթէն պիտի շեղինք: Մեր նըպատակն է բացատրել յեղաշրջումը

ժողովի մէջ, մենք բաւականանում ենք միայն նրա եզրակացութիւնը արտասպելով:

«Աւազակները թէև հասարակական գրամները կոփեցին, կոզոպտեցին, յեղափոխական սուրբ ասպարէզը ապականեցին, բայց մեր ձեռքը թողուցին իրենց ամբողջ պատմութեան շարքը»:

Մեր ձեռքն են այդ հասարակական աւազակները հիւզ վեց տարեան պատմութիւնը, իրենց վաւերագրերով, նամակներով, շրջաբերականներով, մատենարանապարտ թիւններով:

Այդ վաւերագրութիւններէն կերեւի:

Ա.— Նախկին վերակազմակ հերոսներէն կ'ը կ'ա վ'ա ի չ'ն երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ միութեան բանակցութեան են սկսեց պարզապէս Դաշնակցութիւնը կործանելու գիտումով:

Բ.— Դոյն նպատակով կը գտանան գէպի Հնչակեան Կուսակցութիւնը:

Գ.— Կը ծրագրեն կամ խլել «Հնչակ» կամ իսպառ խափանել:

Դ.— Իսկ երբ իրենց հրէշային նպատակներուն հանելու գծաւորութեան հանդիպին, Հնչակեան կուսակցութիւնը լուծուած հնչակեան նոր կուսակցութիւն մը հաստատեն հակայեղափոխական ուղղութեամբ:

Ե.— Այս դիւախին ծրագրի ՍԱՐԴԸ եղած է Կարպետ Փափագեանը, իր շատ մը ՈՍՏՍՅՆՆԵՐՈՎ:

Եւ այս բոլորէն յետոյ, երբ

պիտի կործանէր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, երբ յեղափոխական ասպարէզէն պիտի արտաքսէին բոլոր հռուսահայերը, երբ պիտի խլէր կամ խափանէր «Հնչակ», երբ Հնչակեան կուսակցութիւնը պիտի լուծէր, և հրապարակի վրայ երեւէր նոր հակաեղափոխական կուսակցութիւն մը և հայկական ընդվզումի ասպարէզի վրայ մնար միայն ՍԱՐԴԸ ԻՐ ՈՍՏՍՅՆՆԵՐՈՎ. երբ այլ եւս ամէն ինչ զոհանք մէջ տեղէն վերցած ըլլային, անկէ յետոյ ի՞նչ պիտի ըլլար: Մտնել երկիր և բազմաշորչար Հայրենիքին համար արի՞ն թափել: Ինչո՞ք մալ արիւնարբու օսմանցուն և ընդվզումի կարմիր գրօշը ծածանել, — Ո՞՞՞:

«... Այնուհետեւ, մի լաւ տուն վարձել, որպէս կեդրոնավայր, գեղեցիկ կերպով կահուորել զայն տիկին Արզուհանը մէջը գնել, և հոգալ որ ամէն ինչ կարգին ըլլայ, եւ ալ աշնանը ձեզի այցելութեան կուգամ. Գիտէ՞ք ե՞ս ի՞նչ կուզեմ, ես ոչ նազարպէկի «լուրթան» կուզեմ, ոչ ալ Արքիարին «թէլը». ես սթէ՞յք կուզեմ, ս թէ՞յք...» (*)

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՊՓԱԶԵԱՆ

Մենք այդ բոլոր տօկումներուն երբ միտումի հրապարակ պիտի գնենք և այնուհետեւ հայ հակադեմոկրատիկ կտորն է:

(*) Սա Ամերիկայի Սարդ Վերակազմակի նամակի կտորն է:

Մ. Խ.

ասարկութեան արդար դատաստանին կը թողունք հրաշքի պատկով վարձատրելու տարիներէ ի վեր հրապարակի վրայ վխտացող այն հրէշները, որոնք հայ մտղովրդին բարեկամը ձեռնալով շահագործեցին զինքը, ձեռքին իր արիւնը, և այս օր ալ ջլատեցին յեղափոխական այն ուժը, որ քաղաքական ներկայ հանգամանքներէ մէջ՝ մակիդոնական հարցի բանկման րոպէին՝ պատրաստ պիտի ըլլար ընդվզումի սուրբ գրօշը Հայրենիքի մէջ պարզելու:

Հրէշներն են ասոնք, թէ՞ թիւրք կառավարութեան անարգ գործիքներ:

Հնչակեան ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Բ. ՊԱՏԿ. ԺՈՂՈՎ

Ատենապետ Ատենադպիր Վ. Վահան Փ. Վարպիսու Պատժըն, փետր. 8, 1903 (Նիւթ)

Ն Ե Ր Ժ ՈՒ Մ

— 0 —

Ներկայ 4903 տարուայ «Շարժում» փետրուար 12 թիւ թերթին մէջ յօդուած մը երևցաւ ձայնա իշխան ընտորագրութեամբ Գօնսթանցալէ գրուած, տեղոյս Տ. Յակոբ քահանայի հասցէին ուղղուող հայտութիւններով ու զրպարտութիւններով լեցուն, այդ յօդուածը քաղաքիս ուղղութիւն հասարակութեան ոչ միայն զգուշաց պատճառեց, այլ նաեւ զայն գրողին սեւ սիրտն ու խառնակիչ սպին երեւան հանեց:

Յեղաշրջումը, ծանր, աստիճանաբար զարգացումը յատուկ է ինչպէս ընտրութեան, նոյնպէս մարդկային հասարակութիւններու: Այսօր դրականապէս հաստատուած է թէ ինչ առասպելական փոփոխութիւններ կը բրած է րուսթիւն ու հասարակութիւնը, ստոր հետ մէկհեղ մարդկութիւնն ալ: Այսօր չէ կարելի գրտնայ հազարաւոր տարիներ առաջ սպարդ մասթօտն փիղը, այդ պարզ պատճառով, թէ չլինար երկրիս ցուրտերուն ուժին տակաւ, Չիան ալիս քարայրներուն մէջ բնակող այն արջերը, որոնց քարացումները կը փորեն այսօր: Չկան այլեւս այն պրտիւնները, որոնք հսկայական բարձրութեան հասան, Ո՞՞ր են այն միլիարա թօներով քարածուխը, որ հազարաւոր տարիներ առաջ օդի մէջ չէ լողար—ամերիկացի երկրորան ձօնեղիամ Տրէքերի բրած հաշիւին համաձայն.—եւ որ այսօր շարժան օրէնքներու համակերպելով խոր բարգրուած է երկրի կարծր խաւերու մէջ եւ բանւորին հզօր բազմով կը փորտի, կը մարտի ու կը գործածուի շուրջ շոգիի վերածելու համար, որ հրաշքեր գործեց մարդկային գորգացման պատմութեան մէջ: Տարական զիւրաւ ալ թէ կար ատեն մը, երբոր Չուրիքիան, արող հարուստին Գիւրիանի մինչև Դանոբ գեղը, նոյնպէս վերին խաւիս, ստոնամտերիւններով ծածկուած էին: Առաջ բերե՞ք մեր նախնիքն ալ, կապիկներ

զաղափարը որչափ որ պէտք է իր հակադէմոկրատիկութիւնը գաղափարին, այս վերջինը աւելի լուր պարզարանելու համար:

Եւ իրօք, ինչ ըսել է յեղաշրջումի թեմական ու հասարակական իրերու դանդաղ, աստիճանաբար զարգացումը: Անիկա կը նշանակէ նաեւ իրերու, փոփոխութիւններու, երեւոթներու ու շարժումներու միտքիւն: «Բոլոր բուսական ու կենդանական ձեւերը, կենսական աշխարհի բոլոր պարզ ու բարձր գործարանաւոր անասունները առաջ կու գան միեւնոյն նիւթէն. անոնց հիւրը կը կազմէ միեւնոյն կենսաբանական տարրը»: Անտարակոյս կենսաբանական այս տարրը, սկզբնական այս նիւթը, կենդանի այս սկիզբն ուրիշ բան չէ, այլ սկզբնանիւթը բոբօբոյնով գոր շէքսի «կեանքի ֆիզիքական հիմն կը կոչէ: Զորօրինակ մարդկային կենդանի էակ մը աշխարհ գալու համար անհրաժեշտ պէտք է սերմի ու հաւկթի միացումը, կամ պւելի կարծօրէն ըսելով, տղան կը զարգանայ մարդուն մանրադիտական հաւկթէն: Իսկ ծննդու համար տղան, պէտք է որ սարմը կամայ, դանդաղ ու աստիճանաբար զարգանայ մօրը արդանիւն մէջ ու յետոյ ոստումով մը (սալիդու), ընդհարումով մը գուրպելայ: Գոյն ծննդէն առաջ կանցնի զարգացման գանալան ձեւերէն: Ու էն վերջը մենք կը տեսնենք բարդ կազմուածք մը ինչ ինչ գործարան-

ներով՝ ոտքեր, աչքեր, բերան, քիթ, իր սեփական շարժումով, շնչատութեամբ, արեան շրջանով եւն, որոնք առաջ եկած են միակ տարրէ մը, նախնական կենդանի նիւթէ մը: «Բնութիւնը, կըսէ Կեօթէ, ոչ միջուկ ունի, ոչ կեղեւ, միեւնոյն ժամանակ թէ մին է եւ միւսը»: Գիտական հետազոտութեան համար մնութիւնը կը ներկայացնէ միութիւնը շատութեան մէջ, ձեռով ու խառնուրդով զանազանի միացում, բնական երեւոթներու եւ ուժերու բնութիւնը կը կենսական սարմը թիւն: Հետեւաբար բնական լրջամիտ նետաքննութեան էն կարեւոր արդիւնքն է՝ զանազանութեան մէջ միութիւնակութիւն գտնալ: Թէեւ անարկեն թէ մոռցանք յիշել «երեւոթներու անընդհատութիւնը» կամ սօքթի. էտ. էվէլինի բաժնի պէս «երեւոթներու անընդհատ կապը: Ոչ, մենք կը յիշենք Քանթիւն ՎՄաքուր մաքին յննագատութիւն» զըրուածքին մէջ հետեւայ տողերը: «Ամեն փոփոխութիւն... կարելի է միայն պատճառականութեան անընդհատ ներգործութեամբ... ձիշդ է թէ փոփոխութիւնները անընդհատ են, բայց միայն այնչափ, որչափ որ քանակական կը մնան»:

Այս համոտութեան բացատրութիւններն ետք ավտօփինք բաժնիս. յեղաշրջում կը նշանակէ երեւոթներու միտքիւն, անընդհատ կապիկներու ու ստիճանաբար զարգացում:

Պ. Յոզեֆ Գրիգորի Իր իշխանական փրօսոցի գիծակին ապիկն ալ մեզի ծանօթ է. այս առևանգ ազգային փոփոկ խնդիրներուն մէջ եթէ քաջութիւն ունէր, թող վար անէր այդ ձալմա իշխանի գիծակը. քանի որ Իր դիմացը գտնուողները Երևանի փարսոյի կենտրոն չէին, եւ Իր իսկական գոյնովը երևան գար, Իր բրած ամբաստանութեանց փաստերովը ու ապացոյցներովը զինուած:

Այս բանը մեզի ալ հասելի պիտի թուէր, եւ փոխանակ իրմէն զգուանք զգուան պիտի համակելէնք իրեն, եւ միշտ պիտի յորդէինք զինքը. Ռուշ-ճուքի նախկին Տիւրքու զարմապետ եւ այժմ մեզ հոգեւոր հովիւ Տ. Յակոբ քահանայ ինչ որ ալ բլլայ, ուրիշ ասարիւն ի վեր չէ պիտի լինի ի ձալմա իշխանութիւնը. քանի որ քաջութիւնը չաւա անիլ գործ թողուցած է իրմէն եւ իրեն վերագրուած անիլցիփեղ յանցանքներուն ոչ մէկն ալ այդ արժանաւոր կրթականին չլայ անհունուած շրջալուսն զօրաւոր ապացոյցի էր վերջերս ներկայ թաղ. Խորհրդոյ մէկ յանուան արժանաւոր յատուց եւ կամ ժողովրդային մեծ յուզումը:

Անթիւրի մարդ չկրնար բլլալ. ապակայն մեր քահանայն իր ութ տարուան պաշտօնավարութեան մէջ ցոյց տուաւ թէ, մինչեւ հիմայ հոս պաշտօնավարող քահանաներուն ամենէն պարկեշտն եւ ամենէն արժանաւորն եղած է. եւ զարմանալիք ալ այն է որ երբ վերջիս թաղ. Խորհուրդը քահանան պաշտօնանկ կը հռչակէր, ձալմա իշխանի վերագրած յանցանքներուն եւ ոչ մէկովը կրցած էր զատապարտել, որոնք կը բաւէին ոչ թէ միայն պաշտօնազուրկ ընելու, այլ մինչեւ իսկ կարգազուրկ ընելու: Քահանային վերագրուած յանցանքներուն ամենէն մեծին էին, նախ քանի մը առաջ զատկի առաւուռն զպիտ վերամարտի-

նէն եկեղեցի չեկած բլլալուն համար սրտնեղիւր, երկրորդ. թաղ. Խորհրդոյ միջոցով իրեն պատկի եւ ննջեցեայի համար գոծ մէկ օրէնքին միջոցով իրեն մասին զխորհուրդին ըրած բլլալը, զիսկ տալով որ մեր կրօնութեան մասին օրէնքը քիչ մը մեղմել պէտք է, որ մի գուցէ անակնկալ պարագայերու մէջ մինչեւ պաշտօնական գործողութեանց կատարուին, կրօնական մեղքն առանց միջոցով իրեն ձալմա իշխանը այն ատեն թաղ. Խորհրդոյ թիւն տակ իրնու աստիճանէ աւելի ծանր յանցանքներու ապացոյցներ մէջ սեղ չկրցաւ զնեղ որ միտնում ընդմիջտ մտաւայնի եւ անկր քահանայն այս անգին ձալմա իշխանը, եւ (վկայ արձանագրութեան տօմարը) անխղճեւ մարտը այնպիսի ծիծաղելի անբարեամտութիւններով զինուեցաւ. որոնք քահանայն զատապարտելի ընելէ աւելի ժողովրդեան լուրջ դատարարին զեանտուութեան արժանացուցին: Յիրախ այս մասին շատ արգիւտներ կը գտնենք ներկայ թաղ. Խորհրդոյ վիճակը որ բացի երկու անդամն որոնք միւս թիւ Պ. Խորհրդին ձեռնադրուած չէին, այս պատճառով իրենէն եւ միւսն Ա. Մ. ալ քաջութեամբ կը ձալմա իշխանը ընտանութեանը զնչ եղած է. մնացեալներն կատարելապէս միջոցով մը զարմած են ձալմա իշխանին ձեռքը, եւ քիչ մը կը սպասեն անկէջ. թերեւս պարտն յօդուածագիրը աստիճանով քիչ մը բերած ազդեցութիւնն է փաքած ինքզինքը իշխանի կրօնական եւ նախապէս ուղղակի կերպով թաղ. Խորհուրդները. քանի որ տեղաւ եւ ապիկար ներկայացնելով, այսպէս եղած է քահանային պաշտօնազուրկ բլլալու ինքզինքն ալ. որովհետեւ իշխանը ուղած է որ քահանային վերագրեալ արգաւորացի գիտողութիւնները յանցանք համարուին, նոյն

վարկեանին ընդունուած է. առանց առարկութեան, չի մտնանք ըսելու թէ քահանային դէմ այս հալածանքը շոր չէ արդէն. ներկայ թաղ. Խորհրդոյ պաշտօնավարութեան ըսկիզբներէն կակսի, վասնոր իրենց պաշտօնին սկսած օրէն ոչ ոք չէին այս քահանան ձալմալ եւ իրենց հասելի եղած ծանօթ մէկ քահանան քերիկ. այս նպատակաւ էր որ նախ քանի մը ամիսներ տալ ամսական կարեցին. րոպէսի կամաւ հրաժարի: Այս միջոցով յաջողած պիտի ըլլային եթէ ժողովրդեան բանիմաց եւ խոհուն գասակարգը քահանային հրաժարականը այն ատեն պատուել չէր ապին, խոտանալով իրեն որ յարմար ատիւր այդ խնդիրը կը կարգադրեն: Երբ ստանաւ թէ առանց զայն յանցաւոր հռչակելու կարելի չէր քահանան այդ տեղէն հնուցնել, վերագրեալ գասակարգը յարմար տեսանալով իրենց նպատակին փութութեամբ համար վճռեցին. եկեղեցոյ դռները քահանային դէմ, փակեցին, եւ այնչ անիլի իրենց մին մեկնեցած կանխաւ արդուած քահանան քերիկու, զիսկ քիչ մը թաղ. Խորհրդին հետագայից, իրարու հետեւ շարունակեցաւ քահանայն անյալով կամ, միւս կողմէն ժողովրդային յուզումը շատցաւ իրենց դէմ, փակեցին դռները, քահանային զիսկ քիչ մը վերջին քահանային զիսկ քիչ մը մէջ վերահաստատեցին:

Անաւարկ ալ է որոնք իրողութիւնը եւ ձալմա իշխանները գրքուածները բացարձակ սուտ զրպարտութիւններն են յօդուածագիրն կողմանէ, որոնք սրտաճանաչ հիմայ չենք ուղիւր քննել. ժողովրդը որ է իր քահանային, քանի ձալմա իշխանին երեք ու կէս հոգիէ բազկաղեայ խմբակէն, եւ որովհետեւ կրնուին իր քահանան որչափ ատեն որ յարուանկէ իր պաշտօնը բոտ առաջնոյն խո-

ճախտ կերպով:
Առաջին կը խնդրենք որ գոյս հաճիք ձեր պատ. սիրականներուն մէջ հիւրընկալել ի հանգրտութիւն գայթակղեալ մասց:
Քննարկի նախապետան
24 փետր. 1903
Իճնաբանցա

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ
—
Ե.

Անցեալ անգամ շտինք որ ամենէն կնճռոտ մեղադրանքը կը կազմէ վառնայի քարափը շինող ընկերութեանէն կաշառք պահանջուելու խնդիրը, որու մասին եւ կապալառուները ժամանակին բողոքած են եղեր իշխանին:

Այդ մասին հարցաքննուեցան վառնայի նախկին նահագապետը, ազգային պանքային կառավարիչը, եւ Անանուն ընկերութեան երեք անդամները:

Իրր թէ կաշառք պահանջուել է, որպէսզի շուտով ընկերութեան վառնայի կատարուի, ու երբ ընկերութիւնը չէ ուղած կաշառք տալ, այն ժամանակ իրատուալովի աշխատած է արգելքներ հանել ընկերութեան դէմ, որպէսզի իր նպատակին հասնի:

Սակայն վերը յիշած վկաններուն ցուցմունքով, ինչպէս եւ քարափը շինող ընկերութեան անդամներուն, կերեւի որ Ռատուալովի արգելքներ չէ հանած, ոչ ալ կաշառք պահանջած է, այլ

էին անոնք, որոնցմէ մարդու ծագած եւ նախապէս պայքարի ու բնական ընտրութեան շարժիչ գանդաղ ու աստիճանաւոր գարգաջմար հիմակուան գրութեան հասած է: Յայտնի է թէ մարդու սակզումը է բոլոր կախնատուներու բնորոշութիւնը անպիսի համեմատաւ:

Ըսինք թէ յեղաշրջում կայ հասարակութեան մէջ ալ:

Կար ժամանակ մը նախնական քոմուէնզիզմի հետաւոր անցնալը, երբոր մարդկութիւնը չէր դիտէր վառնայի նախնականութիւնը, ասոր հետ մեկտեղ ամբողջ այն ինուածքը, որ կը բարձրանայ անոր վրայ: Իսկ այս օրս կը ներկայացնէ այն վարկեանն որ արեւմտ ժամանակը, այն շահագործական ու շահախնդրական շրջանը, երբոր մասնաւոր սեփականութեան յեղաշրջումը, զարգացումը հասած է իր գագաթնայնէտը: Շրջան, որ քորթի իր սեփականութեան զամ անունը կը կրէ Բայց քարթիստիստական այս շրջանը իր արգանքին մէջ ծնած է իր սեփական ժխտումը, որ կը ցուցնէ թէ մտաւուտ է այն գեղեցիկ օրը. Երբոր մասնաւոր սեփականութիւնը պիտի մանկատանայ պատական ասպարէզին վրայէն տեղի տալով հասարակական սեփականութեան: Որքան մտաւուտ ու միւսնոյն ատեն որքան հեռաւոր է այս ապագան: Արդի քարթիստիստական սեփականութիւնը մինչեւ հիմայտուն ձեւը ստանալը անցած է երկար ճամբայէ

մը. նախնական քոմուէնզիզմ, զերութիւնն ու աստիճանութիւնն ու վերջապէս վարկեան աշխատանքի շրջանը կամ քարթիստիստական սեփականութեան արտաբնութիւնն:

Առաջնայնոր ամման օրէնքէն չը բացառել ընտանիքն ալ: Միթէ կը կարնէ՞ք որ ընտանիքի արդի ձեւը տեղ մը զուտ պիտի թուազական, տեղ մը մանր պարտեւազական, իսկ տեղ մը դեռ նահագապետական. — յաւիտեան ու յարատեան էր կամ է: Պատճառով իր կը կը կը թէ ոչ, Ընտանիքը յեղաշրջում է ուրիշ ամման բանի պէս: Կար ժամանակ մը, երբոր կը սիրապետէր այնքան կախնայինը (մտաբխարհաթ) աշխարհը, ընտանիկան այնպիսի յարաբերութիւններ ուր մօր իրաւունքները կը սիրեն: Մայրնեմականութիւնը ընտանիքի աման ջին ձեւն է: Բայց երբոր գտնուեցաւ հողատրոջական արժեքները յեղաշրջին համայնքին մէջ, երբոր գարգացաւ խաշնարածութիւնը ու փոխանակութիւնը (տակտուր) նախնական քոմուէնզիզմի մէջ, երբոր անձնատուրութիւնը յեղաշրջին յարաբերութիւններու մէջ գիտակցութեան եկաւ թէ ինք կը ներկայացնէ զեղէն տարբերակ մը, երբոր ձեռաւ անհատականութիւնը, այսինքն ձգտում անձնական մասնաւոր օգտին, ի հակէ աշխարհաբնական ուժերու զարգացման հետեւեւնով, որով ծագեցաւ աշխատանքի յաւելումը մասնաւոր, — միայն այն ատեն ընտանիքի այս

ձեւը ինկաւ ու տեղի տուաւ «նահագապետական» ձեւի (քարթիստիստի), այսինքն այն ձեւին, որ հօր իրաւունքները կը թաղաւորեն: Միթէ այսօր մեք կենդանի ախանառեսներ չենք ընտանիկան այս ձեւի ալ տարալուծման: Երբոր ձեւի մը յաջողման, որով յատկանշական գիծն է երկու սեռի ազատ յարաբերութիւնը: Միթէ չենք տեսնար թէ պարտուապիսին հոսկուած գնուիրականութիւնը ու անընդարբելութիւնը նր նոր ընտանիքի հիմնուած ոսկիներու առաջապիսին վրայ, անհոտնակի կերպով կը քաշառայուի: Եւ կը խաշառակուի: Միթէ չենք տեսնար քանի որ ընտանիքը, որ կը լուծուի այս պարզ պարտեւաթով մէջ միայն ինքը, իսկ ուրիշ չկրնար ընտանիքի թիւր անդամները կերակրել, հիմնաւորքը քանի որ ընտանիքէն դուրս կը վաճառէ անոր կրնար ու զաւակները եւ գոյծ արաններ մտնալ կը յախալէ, բազուկին կիրառելով ապրուստ ձարելու համար: Մարդ իրօք կոյր բլլալու է շտանելու համար իր յոր այս շարժումը:

Նոյն յարուսեւ շարժումը կը տեսնանք բարոյականի մէջ ալ: Անցեալ իր ապարնութիւնը միթէ այսօր մտնութիւն չե՞ս պիտի, ոճրագործութիւնը անգլու, ու շակտակաւ: Տարիներ առաջ տղապանութիւնը անաքնութիւն կը համարուէր, որուն մասին սուրբ դիրքը կը վկայէ (Մովսէս հրօշքով մը մանուանէ կը փրկ-

ուի), իսկ այսօր մեծ ոճրագործութիւն է: Առեւօք մարդակերութիւնը մուրթիւն չէր սեպուրի, իսկ այսօր ոճրագործութիւն է:

Միթէ մարդկութիւնը, մինչեւ որ հասաւ արդի քոմուէրան, չանցաւ ծանր, աստիճանաւոր զանազան աստիճաններէն, ինչպէս վաշտեւորիսն, քարթիստիստիսն, քաղ. փակրորիսն ու դեռ ուրիշ երկրորդական աստիճաններ:

Անցը շա ընկերական երեւոյթներու այս ճիւղաւորման, բազմազանութեան հիմը կը կազմէ մեթոթիւն մը. արդի նարերութեան կերպեր, որոնք ուղղութիւն ու զարմուածք կուտան այս ամենուն: Հազար ձեւերի տակ արտաշայտուող հասարակական յեղաշրջման նախադրելուն են այն անասական յարուսեւ ու անփոփոխ օրէնքները, որոնք առաջ կը մղեն. մարդկութիւնը քոմուէրայի ուղիին վրայ:

Բոլոր այս ըսուածէն թերեւս ընթացողը հետեւեցնէ թէ գոյութիւն չունին ուրեմն յեղափոխութիւնները, որոնք եղած են. կըլլան ու պիտի ըլլան ինչպէս բնութեան, նոյնպէս հասարակութիւններու մէջ: Մենք համոզուած ենք թէ յեղաշրջում ու յեղափոխութիւն երկու տարբեր րպէսներ են միեւնոյն ամման:

Ի՞նչ է ուրեմն յեղափոխութիւնը: Բայց սուր համար հետեւեալ անգամուն:

Անդրուս Յակոբեան

յետաձգումը տեղի ունեցած է ամբողջ դահլիճի որոշումով, մինչև որ ազգային ժողովի որոշումով քարափի շինութեան կապալը Հայրապետեան—Միխայիլովսքի ընկերութեան անցնի «Անանուն» ընկերութեան, որու մէջ կը գտնուի նաև Հայրապետեան:

Անանուն ընկերութեան անդամները Ռասոսլավոֆը կը միջադրեն նաև այն կէտի մէջ թէ ոստիկանութիւնը միջամտած է ընկերութեան գործերուն, ոտանակոխ ըրած է իրենց իրաւունքները և պաշտպան հանդիսացած է Հայրապետեանի:

Այդ մեղադրանքի դէմ շախշախիշ վկայութիւններ կուտայ Վառնայի նախկին նահանգապետ Տիմիթրոֆ յայտարարելով որ ինք առանց Ռասոսլավոֆի թելադրութեան միայն իր պաշտօնը կատարելով միջամտած է քարափի գործերուն, որովհետև անոնց պիւրիտին մէջ սկանտալներ տեղի ունեցեր են, ընկերութեան երեք անդամները ուղեր են Հայրապետեանի հաւատարմատարը բունի դուրս վանել, վերջինս ալ բողոքած է ոստիկանութեան, որը և իր պաշտօնը կատարած է:

Յետոյ ընկերութեան անդամները կը մեղադրեն և նախարար Թոնչեֆը, որ իբր թէ աշխատած է Տիմիթրոֆի մէջ սնանկացող Սարանսկիյ—Միխայիլովսքի վաճառականական տան պարտքերը անցնել քարափի ընկերութեան վրայ, որովհետև իր բարեկամները այդ սնանկացող ընկերութեանն առնելիք ունեցեր են:

Այդ մեղադրանքի դէմ կը պատասխանէ Վառնայի պանքայի կառավարիչը յայտարարելով որ այդ միտքը յղացուած է պանքայի վարչութեան մէջ, որովհետև քարափի ընկերութիւնը խոշոր պարտք ունէր պանքային: Տիմիթրոֆի ընկերութիւնը եթէ սնանկանար, պիտի փաստէր և քարափի ընկերութիւնը ու իր գործերը գաղթեցնէր, որի պատճառով և ազգային պանքան պիտի փաստէր, ատոր համար ալ աշխատե՞ր են համոզել ընկերութեան անդամները որոնք և համոզուեր են:

Հ Ե Ր Ք Ո Ւ Մ

Տէր խմբագիր,

Յսէ՛ր անկողնակալութեան, հաճեցէք անկիւն մը նուիրել ձեր թերթին մէջ, հետեւեալ երկտողիս:

«Նարժում» 483րդ. թիւին մէջ, Մենաւոր ստորագրութեամբ Լոնտոնէն գրութիւն մը կար:

Պ. Մենաւորը Թումանեան խնդ-

րին առթիւ երկար խօսելէն յետոյ, իմ հասցէիս ալ մէկ քանի ամենաստորին նախատինքներ ուղղած էր զիս վարկարեկելու համար Լոնտոնցի հայոց քով: Ես իբր նախանձախնդիր իմ պատուոյս հրապարակ կը կանչեմ պ. Մենաւորը որ իր իսկական անունովը երեւան գայ ու իրեն հետ չափուիմ ինչ կերպով որ կուզէ, ու փոխանակ մութ պատերազմ տակ քծնելու համարձակօրէն իր զրպարտիչի գերը կատարելու քայլութիւնը ունենալ:

Մ. Գ. Սոզիկեան

Լոնտոն 6 մարտ 1903

ՍԱԿԵՂՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Սուլթանը իրաւէով պատուիրած էր Մակեդոնիոյ թուրք իշխանութիւններուն ազատ արձակել քաղաքական յանցանքով բանտարկեալները: Մինչև օրս վեց հարիւր հոգիներ ազատ արձակուած են: Նոյնպէս Սուլթանի հրամանով առանձին յանձնախումբ մը կազմուած է Պոլսոյ մէջ, որը բացի ընդհանուր ներուժը կանոնաւոր կարգադրելու պաշտօնը ունենալէ, պիտի զբաղի նաև Պուլկարիս ապստանած Մակեդոնացիները Մակեդոնիա տեղափոխելու և վերաբնակեցնելու խնդրով:

Գաղթականները երկիր վերադարձած միջոցնուն պարտաւոր են զինաթափ ըլլալ և երգուիլ որ այլ եւս Թուրքիոյ դէմ պէնք չը պիտի բարձրացնեն: Ատոնցմէ չորս հարիւր հոգի արգէն վերադարձած են իրենց տեղերը:

Չեխական թերթ մը կը հազորդէ որ Չինովիէֆ երոպական թուրքիոյ ուս հրապարտներուն յանձնարարած է որ իրենց քով կանչեն Մակեդոնացի վարիչ յեղափոխականները և պատուիրեն որ ընդունին Երոպայի կողմէ առաջարկուած բարենորոգումները: Անգլիական կառավարութիւնը համաձայնելով հարկը բարենորոգմանց ծրագրին հետ յայտարարած է որ այդ ծրագրին մէջ անհրաժեշտ պարագային փոփոխութիւններ մտցնել առաջարկելու իրաւունքը կը վերապահէ:

Մինչ ուրիշները այսպէս կը խորհին ու կը գործեն Մակեդոնացիներու համար, անդին իրենք Մակեդոնացիները այլ կերպ կը մտածեն. այսինքն ապստամբիլ և ստանալ այն ինչ որ իրապէս պէտք է ժողովրդին վիճակը բարելաւելու համար:

Այսօր թէ Սարաֆովիտները և թէ Յօնչէվիտները համաձայնած են միասին գործել երկրին մէջ և

անպատճառ ապստամբութիւն բարձրացնել: Ապագան պիտի ցուցնէ թէ յաղթութիւնը որուն կողմը պիտի մնայ:

ՇԱՊԻՆ ԳՈՐԱՀԻՍԱՐԻ Տ. ԳԻԻՂ

Կառավարութեան 7-8 ամսէ ի վեր ձեռք առած խստութիւնները «Պախիաի» պարտուց համար, նրկարագրել անկարելի է. և կարծեմ մինչև անցող ալ արձագանք առած պիտ ըլլայ: 50 զրոյշ պարտք ունեցողին 1000 զրոյշնոց արտերը միւլաշէտէյի եղած են և կը ծախուին 200 զրոյշովկամ աւելի պակաս, գնողները առհասարակ թուրքերն են և կառավարութիւնը Թափունիւր և այլ գործողութիւնները անմիջապէս կը կատարէ:

Կառավարութիւնը այս նոր սխտէմով, որ ամբողջ Տաճկաստանի մէջ հիմա կը գործադրուի երկու նպատակի կը հասնի. նախ յետնեալ տուրքերը կը գանձէ, յետոյ հայերուն հողերը օրինուոր կերպով թուրքերուն կը յանձնէ:

Պա. սակաւ ըր

12 փետր. 1903

ԱԶԳՍՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Պոլսոյ վճարելի ատեանը հաստատած է Օրմանեանը զարնող Խաչիկեանի մահուան վճիռը: Սակայն կրսեն որ Օրմանեան միջամտած է որ մահուան վճիռը մշտ կան բանտարկութեան վերածուի:

Երոպական թերթերը կը հազորդեն որ Օրմանեան կրցած է Սուլթանը համոզել որ գաւառներու իշխանութեանց հրահանքով հայերու հետ լաւ վարուին, և պաշտպանեն քրդերու հարստահարութեանց դէմ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

Անցեալ օր Ատրիանուպոլսոյ մտերը քիչ մնացեր է որ թրէնը խորտակուի, որովհետև ճամբուն մէջ պոմպաներ և 20 քիլօ տի. նամիտ գտնուեր է:

Պօլսէն երեք գիշեր շարունակ զօրք զրկուեր է Մակեդոնիա, ասոնք իրենց հետ տարեր են բաւական ստակ և պատերազմական պաշար, Երկաթուղու գիծը կը հսկուէր, որովհետև կը վախնան թէ տինամիտով օդը պիտի հանեն:

Հաւանական էր որ պայրամին օրը ընդհանուր ներման իրաւան տրուէր:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՍ.—ՄԱԿԵՂՈՆԻՍ

Պատերազմական նախարար ժէնէրալ Բարբիքօֆ կրկին հրաժարական առած է, և կրսեն թէ անդառնալի կերպով: Բարբիքօֆին հրաժարականովը ամբողջ զահլիճին հրաժարումը կը գուշակուի:

Թերթերը կը հազորդեն որ Մակեդոնիոյ մէջ թուրք զօրքերը կը հետապնդեն մեծ հրոսախումբ մը, որուն առաջնորդը Սարաֆովը կը կարծուի:

Սօֆիայի քով Սլաթիւա գիւղին գիւղացիներուն, ոստիկանութեան և զօրքերու միջև մեծ ընդհարում տեղի ունեցեր է. երկու կողմէն ալ սպաննուած ու վիրաւորեալներ կան: Այդ ընդհարման պատճառը հողային խնդիր մըն է:

ՌՈՒՍԻՍ

Բարիպեան թերթի մը կը հազորդեն ոսկոճա իզնաթիէֆ շնորհաւորկ եղած է Չարին քով, որովհետև կը կարծուի թէ մասնակցած է պալքանեան սլավոնական շարժումներուն:

Կոմսը հրաման ստացած է ժամանակաւորապէս հեռանալ Ռուսիայէն:

ՅՐԱՆՍԱՅԻ ՆՇԱՆՍԻՈՐ ՎԻՊԱՍԱՆՆԵՐԷՆ ԼՈՒԻ Ն ՈՒԱՌԻ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՊԱՆԴՈՎԸ

Գերազանցապէս հետաքրքրալից Առաջին մասը լրացուած էրկրորդ հատորը սկսու հաստարակուիլ:

Ամէն դասակարգի զերամասնելի ըլլալու համար գիրքը երկու մասով երեւան կը լայ (մէկ հատորի մէջ) և ամբողջութիւնը 52-54 թերթերէ պիտի բաղկանայ:

Իւրաքանչիւր մասին բաժանորդագրին է վառնայի համար 1,25. ուրիշ քաղաքներու եւ արտասահմանի 1,50. Իսկ ամբողջութեանը բաժնեգրին է, վառնայի համար 2,50. և վառնայէ դուրս 3 ֆր. ձեռքէ առնողները պիտի վճարեն առաջուան պէս 8 երեսնոց պրակին 5 սանդղի:

Այն քաղաքները եւ կամ գիւղերը որ մէկէ աւելի բաժանորդ ունին, միայն մէկ հասցէի տէն շարաթ երկու պրակը մէկ ծրարով պիտի զրկուի, իսկ առանձին բաժանորդ պրակները 6 հատը մէկ ծրարով պիտի զրկուի փոսթի ծախքը հրատարակչին վրայ է:

Փափագողները պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին՝ imprimerie Orientale, Onnik Parseghlan Varna Դրամի փոխարէն նամակագրօ՞ւ ալ կ'ընդունուի:

ОТГОВОРНАКЪ

Мурадъ-Ераносянъ

Печатница „Взаимность“ Варна